

Fig. 3. Mormîntul martiric surprins în 1990, cu măsurile de protecție a zidăriei și sprijiniri ale malurilor din jur.

ție de 50%, mai poate suporta corecții în ceea ce privește integrarea sitului într-un circuit turistic, accesul mai direct și ușor către obiectiv cu amenajarea drumului, a parcării auto, pe lângă cea muzeistică a spațiului interior.

Odată pusă în discuție varianta cea mai potrivită, aceasta se va adopta, redacta și aviza, pe baza ei continuându-se lucrările la construcția de protecție.

Definitivarea proiectului va prevedea, totodată, executarea de urgență a lucrărilor de restaurare *in situ* a bazilicii și mormîntului martirilor, dar numai după închiderea peri-

metrală a clădirii de protecție și a valorificării judicioase a sitului. Restaurare care, deși neoperată la vreme, adică în momentul descoperirii pentru a consolida și, deci, conserva monumentele în starea găsită și, în ultimă instanță, pentru a le feri de pierderile ulterioare provocate de intemperii sau de dispariția pietrei din ziduri (cum de altfel s-a și întîmplat), va avea darul să oprească procesul de distrugere al monumentelor și să le întregzeze în circuitul științific și cultural al patrimoniului național.

ELISABETA ANCUȚA-RUȘINARU

Anexă

Tristețile muzei Clio

1. Un monument în mare primejdie

Colaboratorul nostru Gelcu Maksutovici din București ne scrie: „În urmă cu un an, la Niculițel, în județul Tulcea, s-a descoperit un monument din secolul IV e.n., o veche biserică creștină, în interiorul căreia se află o criptă cu osemintele unor martiri*. Ne așteptam ca imediat să fie întreprinse toate lucrările necesare pentru ca acest extrem de important obiectiv istoric, să intre în circuitul marilor valori naționale. Dar, spre surprinderea noastră, pînă acum s-au purtat numai discuții, fără a se întreprinde măsuri hotărîte de restaurare. Un șanț, prin care, în vremea ploilor, vin șuvoaie

de apă, trece chiar prin absidă, întregul perete fiind în primejdie de a se năru.

Și, în paranteză fie spus, tezaurul de la Niculițel nu e numai de o însemnătate istorică deosebită, ci ar putea deveni și un punct de atracție pentru turiști; el se află în triunghiul format de Mănăstirile Celic—Dere, Cocos și Saoni”.

Nădărdjuim că acest semnal de alarmă n-a fost tras în zadar.

2. N-aude nimeni?

Acum 10 ani, sub titlul „Un monument în mare primejdie”, semnalăm în revista „Magazin istoric”, nr. 10 (67) din octombrie 1972, următoarele: „În urmă cu un an, la Niculițel, în județul Tulcea, s-a descoperit un monument din secolul IV e.n., o veche biserică creștină, în interiorul căreia se află o criptă cu osemintele

* Victor H. Baumann, *Basilica cu „martyricon”, din epoca romanității târzii, descoperită la Niculițel (jud. Tulcea), în „Buletinul monumentelor istorice” nr. 2/1972, pp. 17—26. Reprodus după „Magazin Istoric”, octombrie 1972, p. 65. Anul VI, nr. 10 (67)*

unor martiri. Ne așteptam ca imediat să fie întreprinse toate lucrările necesare pentru ca acest extrem de important obiectiv istoric să intre în circuitul marilor valori naționale. Dar, spre surprinderea noastră, pînă acum s-au purtat numai discuții, fără a se întreprinde măsuri hotărîte de restaurare. Un șanț, prin care, în vremea ploilor, vin șuvoaie de apă, trece chiar prin absidă, întregul perete fiind în primejdie de a se năruî.

Dar, după zece ani, situația a devenit extrem de critică, deoarece nu s-a întreprins nimic pentru salvarea și mai ales restaurarea acestui important monument, rămas în voia soartei. Despre ce este vorba? În anul 1971, scurgerea apelor dă la iveală urmele unei bazilici paleocreștine. Tînărul, pe atunci, arheolog Victor H. Bauman întreprinde săpături de degajare avînd ca scop salvarea monumentului și, spre surpriza sa și a tuturor, descoperă sub temeliiile bazilicii un martiricon, despre care avea să scrie: „Elementul cel mai interesant al acestui edificiu îl constituie însă cripta, ea însăși un monument a cărui valoare istorică depășește granițele fostei provincii romane Scythia Minor” (Revista Monumentelor, nr. 2, 1972, p. 20). Lada mortuară cu cele patru schelete este datată, ca și bazilica, a fi de secol IV

3.

La postul de radio «Europa liberă», în cadrul emisiunii «Actualitatea românească» din miercuri 22 mai și retransmisă joi dimineața 23 mai 1985, Anișoara Negulescu prezenta următorul comentariu asupra degradării monumentului creștin de la Niculițel.

«În 1971 o ploaie năvalnică scotea la iveală în marginea satului Niculițel din nordul Dobrogei urmele unei mari basilici din epoca romană târzie. La scurtă vreme după această întîmplare arheologul Victor Bauman de la Muzeul din Tulcea începea săpături pentru a degaja temeliiile acestei biserici creștine din secolul al IV-lea și descoperirea, spre surprinderea tuturor, o criptă bine păstrată în care se aflau osemintele a patru martiri ale căror nume, săpate în tencuială se puteau citi clar: Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos.

Descoperirea era cu adevărat senzațională, dovedind tără puțință de tăgadă intensitatea vieții religioase a creștinilor din Dobrogea în secolele IV și V. Comunitatea creștină de la gurile Dunării își venera încă de atunci proprii ei martiri, perpetuîndu-le memoria printr-un cult local înflorit și ridicînd o impunătoare basilică peste martiriul adăpostind moaștele celor patru creștini.

O asemenea mărturie prețioasă s-ar fi cuvenit păstrată cu toată grija și nu lăsată în voia soartei așa cum s-a întîmplat.

În 1972 Gelcu Maksutovici scria în «Magazin istoric» că monumentul de la Niculițel este în mare primejdie și explica de ce, cităm: «Un șanț, prin care, în vremea ploilor, vin șuvoaie de apă, trece chiar prin absidă, întregul perete fiind în primejdie de a se năruî».

După zece ani Maksutovici revenea cu o notă pe aceeași temă intitulată: «N-aude nimeni?». «Situația a devenit extrem de critică, scria el de data aceasta, deoarece nu s-a întreprins nimic pentru salvarea și

sau început de secol V, iar în tencuiala peretelui din dreapta intrării sînt incizate, cu litere grecești, numele martirilor: Zotikos, Attalos, Kamasis și Philippos, ce puteau fi citite atunci foarte bine. Antropologul dr. Dardu Nicolăescu-Plopșor, chemat de urgență, aduce clarificări importante, stabilind chiar vîrsta martirilor. La vremea respectivă descoperirea produce senzație, așteptîndu-se punerea în valoare a acestui dublu monument, bazilica și martiriconul din epoca romanității tîrzii. Dar, stupoare, lucrările de restaurare sînt stopate și monumentul începe să se năruie. În 1972 se vedeau clar conturate zonele bazilicii, poziția absidei, a criptei și a pardoselii de cărămidă, dar încă de atunci era vizibil procesul de degradare, în special al criptei, datorită intemperiiilor și vizitatorilor nepoftiți ce pătrundeau nestingheriți în interiorul monumentului sau aruncau fel de fel de gunoaie. Martirii au fost salvați, dar monumentul nu. Este deja tîrziu; dar nu trebuie așteptat pînă va fi prea tîrziu.

GELCU MAKSUTOVICI

Reprodus după „Flacăra”, anul XXXI, (1947), nr. 31, 6 august 1982, p. 15.

mai ales pentru restaurarea acestui important monument». Și continua amintind că «încă din 1972 era vizibil procesul de degradare, în special al criptei, datorită intemperiiilor și vizitatorilor nepoftiți ce pătrundeau nestingheriți în interiorul monumentului sau aruncau fel de fel de gunoaie. Apelul se încheia cu dramaticele cuvinte: «Este deja tîrziu, dar nu trebuie așteptat pînă va fi prea tîrziu».

Iată că între timp au mai trecut trei ani fără ca vreo schimbare în bine să fi intervenit la Niculițel, dimpotrivă lucrurile par să alunece iremediabil către acel «prea tîrziu» de care se temea istoricul citat.

Devine tot mai limpede faptul că indiferența cu care sînt tratate vestigiile creștine de la Niculițel ascunde în fapt o politică bine pusă la punct de a șterge asemenea urme mai vechi sau mai noi pretutindeni unde ele se mai păstrează.

Nenorocul a făcut ca zidurile criptei de la Niculițel să răsară din pămîntul care le-a ocrotit un mileniu și jumătate tocmai în anul de tristă amintire 1971, anul faimoaselor «teze din iulie». Pe măsură ce vasta conspirație împotriva spiritualității românești anunțată în vara lui 1971 a început să prindă contururi tot mai precise abandonarea monumentului creștin din nordul Dobrogei a încetat să mai apară ca o manifestare izolată de neînțelegere pentru valorile noastre culturale. Martirii împăratului Dioclețian au devenit prin una din acele potriviri nefericite ale istoriei, victimele ale «revoluției culturale» a lui Nicolae Ceaușescu».

Cu aceasta actualitatea românească de astăzi s-a terminat. Neculai Constantin Munteanu vă mulțumește pentru atenție. (22 și 23 mai 1985)

Pentru conformitate, CRISTIA MAKSUTOVICI

15 ianuarie 1990